

УДК 81.161.2'25 : 811.111-26

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-4-4>

Ольга ЗУБРОВА,

orcid.org/0000-0001-6235-5227

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри англійської філології та світової літератури

імені професора Олега Мішукова

Херсонського державного університету

(Івано-Франківськ, Україна) zubrova@i.ua

Вікторія КОЛКУНОВА,

orcid.org/0000-0002-6294-2680

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри галузевого перекладу та іноземних мов

Херсонського національного технічного університету

(Хмельницький, Україна) kolkunova@gmail.com

ОБРАЗНЕ ПОРІВНЯННЯ ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ПЕРСОНАЖА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО Й АНГЛІЙСЬКОГО ТЕКСТІВ РОМАНУ С. ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»)

Статтю присвячено дослідженню образного порівняння як засобу вербалізації ідентичності персонажу художнього твору в українському оригіналі та англійському перекладі роману С. Жадана «Ворошиловград». Поняття «ідентичність» проаналізовано в полідисциплінарному вимірі та через призму сучасних психологічних досліджень. Оповідь у романі ведеться від імені головного героя, який відображає власну подорож від кризового стану через спогади, спостереження та участь у різноманітних подіях. Автобіографічний характер роману дозволяє мовними засобами відтворити нарративну ідентичність головного героя, яка вербалізується на рівнях регіональної та лінгвокультурної самоідентифікації. Образні порівняння відіграють важливу роль у художньому тексті роману, слугуючи засобами вербалізації нарративної ідентичності головного героя. Аналізовані у статті порівняння поділено на три тематичні групи, кожна з яких презентує відповідний рівень нарративної ідентичності головного героя: порівняння зі світом живих, зі світом мертвих і зі світом минулого. Образні порівняння зі світом живих та зі світом минулого слугують для відображення регіонального та лінгвокультурного рівней ідентичності головного героя, а порівняння зі світом мертвих вербалізують кризовий стан самоідентифікації персонажу. В англійському тексті роману С. Жадана «Ворошиловград» образні порівняння відтворено з використанням репродуктивної та адаптивної (елімінація, експлікація та ампліфікація) стратегій перекладу. До найуживаніших перекладацьких процедур, застосованих для відтворення образних порівнянь українського оригіналу, належать калькування, модуляція, заміна образу, цілісне перетворення. Проаналізовані перекладацькі рішення переважною більшістю є адекватними для відтворення вербальних репрезентацій нарративної ідентичності головного героя роману.

Ключові слова: *образне порівняння, ідентичність, персонаж, стратегія перекладу, процедура перекладу.*

Olha ZUBROVA,

orcid.org/0000-0001-6235-5227

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of English Philology

and World Literature named after Professor Oleh Mishukov

Kherson State University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) zubrova@i.ua

Viktoriia KOLKUNOVA,

orcid.org/0000-0002-6294-2680

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Industry-Specific Translation

and Foreign Languages

Kherson National Technical University

(Khmelnyskyi, Ukraine) kolkunova@gmail.com

SIMILE AS A MEANS OF PORTRAYING THE FICTION CHARACTER'S IDENTITY (A CASE STUDY OF THE UKRAINIAN AND ENGLISH TEXTS OF S. ZHADAN'S NOVEL "VOROSHILOVGRAD")

The paper aims to study the simile as a means of the character's identity verbalization in fiction. It represents a case study of the Ukrainian source text of the novel «Voroshilovgrad» by S. Zhadan and its English translation. The concept of «identity» is analyzed both in a multidisciplinary dimension and through the prism of modern psychological research. The narration in the novel is led on behalf of the protagonist, who reveals his own journey from the state of crisis through memories, observations, and participation in various events. The autobiographical character of the novel allows using linguistic means to reproduce the narrative identity of the protagonist, verbalized at the levels of regional and linguistic-cultural self-identification. The similes play an important role in the novel, serving as a means of the main character's narrative identity verbalization. The similes under analysis are divided into three thematic groups, each presenting a corresponding level of the protagonist's narrative identity: the similes associated with the worlds of the living, the dead, and the past. The similes associated with the world of the living and those related to the world of the past aim to reflect the regional and linguistic-cultural levels of the protagonist's identity, while similes linked with the world of the dead verbalize the crisis state of the character's self-identification. The similes of the English text of S. Zhadan's novel «Voroshilovgrad» are translated with the help of reproductive and adaptive (elimination, explication, and amplification) translation strategies. The most widely used translation procedures applied to reproduce similes of the Ukrainian source text include literal translation, modulation, image replacement, and integral transformation. The majority of the analyzed translation solutions are adequate for reproducing the verbal representations of the protagonist's narrative identity in the novel.

Key words: simile, identity, fiction character, translation strategy, translation procedure.

Постановка проблеми. Розуміння персонажу художнього твору як носія певної ідентичності спричинено загальним зростанням інтересу до цього явища в гуманітарних науках. Численні філософські, соціологічні, психологічні, культурологічні розвідки намагаються пояснити сутність поняття «ідентичність», структурувати її, з'ясувати специфіку ідентичності людини сучасного світу, зрозуміти причини й наслідки кризи ідентичності та знайти шляхи її подолання. Той факт, що ідентичність персонажу художнього твору вербалізується мовними й мовленнєвими засобами, зокрема образними порівняннями, відкриває перспективи для її дослідження літературознавчими, лінгвостилістичними й перекладознавчими методами.

Аналіз досліджень. Роман С. Жадана «Ворошиловград» є об'єктом багатьох наукових розвідок. З одного боку, роман вписано в коло досліджень сучасної постмодерної урбаністичної прози, де увагу науковців привертала такі аспекти, як постколоніалізм і транзитна культура (Т. Гундорова), тема «втраченого покоління» та його екзистенційних пошуків (А. Землянська, О. Стрілець), індивідуально-авторська реконструкція есхатологічних міфосценаріїв (Ю. Вишницька), Ворошиловград символічний топонім та метафора лінгвокультурної пам'яті (С. Бибик). З іншого боку, дослідників цікавлять особливості авторського художнього стилю, як-от лексика роману (М. Сніжинська), стиль (Т. Должикова, В. Кононенко), назви персонажів (А. Вегеш), розмовна лексика та способи її англійського перекладу (А. Гудманян, О. Линтвар). Вивчення питань ідентичності

персонажів роману «Ворошиловград» здійснено А. Бабенко в контексті аналізу кризи репрезентації особистості; регіональна й групова ідентичність персонажів крізь призму поетики спорту вивчена І. Борисюк. На тлі численних досліджень роману С. Жадана «Ворошиловград», на наш погляд, бракує наукових розвідок, які б поєднували осмислення його філософських ідей зі способами їх вербалізації. Ідентичність персонажу художнього твору належить до таких питань, виходячи з чого вважаємо за доцільне проаналізувати мовностилістичні одиниці роману, що ілюструють та унаочнюють способи самоідентифікації головного героя, залучивши матеріал оригінального твору та його англійського перекладу.

Мета статті – проаналізувати образне порівняння як засіб вербалізації ідентичності головного героя роману С. Жадана «Ворошиловград» в оригінальному українському та перекладному англійському текстах. Досягнення головної мети дослідження передбачає визначення типу ідентичності головного героя роману, виявлення й вивчення образних порівнянь, що її репрезентують в українському й англійському текстах, аналіз способів їх перекладу й оцінка їх адекватності.

Виклад основного матеріалу. Ідентичність індивіда належить до синтетично-інтегральних феноменів, які охоплюють «...сукупність прикмет зовнішнього (матеріального) і внутрішнього (духовного) характеру, що є її частковими виявами» (Радевич-Винницький, 2011: 101). Ідентичність є результатом самоідентифікації індивіда та його ототожнення з іншими індивідами та спіль-

нотами за різними ознаками: територіальними, соціальними, расовими, етнічними, гендерними, віковими, професійними тощо, що реалізується як «...внутрішнє відчуття приналежності до визначеної соціокультурної спільноти певного виду, переважно визнане іншими представниками цієї спільноти, вкорінене у подібності до них та одночасній відмінності від представників іншої соціокультурної спільноти такого ж виду» (Ровенчак, 2009: 40). Через неспроможність людини до самоідентифікації або через зовнішні перешкоди цьому процесові виникає криза ідентичності, про сутність якої та способи подолання точаться наукові дискусії.

Сучасна художня література не залишається осторонь вирішення проблем ідентичності особистості, і роман С. Жадана «Ворошиловград» є переконливим цьому доказом. У цьому контексті І. Борисюк доводить, що у прозових творах С. Жадана є «центральна вісь» – розповідь про усвідомлення й вибудовування головним персонажем власної ідентичності, у процесі чого він повинен «знайти себе», тобто «...вписати себе в координати передусім етично визначеного світу, зробити правильний вибір на користь передбачених «чоловічим кодексом честі» цінностей і відкинути те, що вважається морально неприйнятним» (Борисюк, 2016: 341).

Головний герої роману «Ворошиловград», Герман Корольов, переживає кризу ідентичності, коли «...більшість соціальних категорій, за допомогою яких людина визначає себе і своє місце в суспільстві, здаються такими, що втратили свої межі і свою цінність» (Зливков, Котух, 2020: 21). Сам персонаж лаконічно характеризує себе як типового представника покоління 90-х років минулого сторіччя: «*Всі ми хотіли стати пілотами. Більшість із нас стали лузерами*» (Жадан, 2010: 29). Дослідники пояснюють це явище розпадом СРСР, коли люди отримали свободу, якої не мали раніше, але не змогли нею правильно скористатися, опинившись «...на межі між безглуздим минулим і безнадійним майбутнім, а все їх сьогоднішня – спроба вирватись з рамок пострадянського суспільства, заповнити душевну порожнечу, хоч би й аморальними вчинками» (Землянська, Стрілець, 2014: 114). У пошуку ідентичності головний герой розповідає історії про свої пригоди, згадує своє минуле та історичні події, описує сновидіння, фантазії та галюцинації, створюючи свій власний наратив. За таких умов, ідентичність головного героя вербалізується через оповідання, і конкретні мовні засоби отримують додаткове смислове навантаження, будучи не лише елементами

зв'язного тексту, але й проявами ідентичності персонажу. Такий спосіб самоідентифікації особи через оповідання знайшов обґрунтування в теорії наративної ідентичності, яку було сконструйовано Полом Рикером і його послідовниками. Головною положенням цієї теорії є твердження про те, що ідентичність індивіда формується за допомогою та під впливом наративів. Люди інтерпретують чужі наративи з моменту свого народження і передають свій досвід іншим у вигляді оповідання, використовуючи такий спосіб для самоідентифікації й ототожнення з іншими. За таких умов наративна ідентичність реконструює автобіографічне минуле й уявляє своє майбутнє в такий спосіб, щоб забезпечити своє життя певною єдністю, метою й сенсом. Отже, історія життя людини синтезує епізодичні спогади з передбачуваними цілями, створюючи цілісне уявлення про ідентичність у часі (McAdams, McLean, 2013).

Вербальними маркерами наративної ідентичності головного героя роману С. Жадана «Ворошиловград» є образні порівняння, за допомогою яких герой ідентифікує себе в просторі й часі. Вербалізація ідентичності персонажу через образні порівняння є цілком можливою завдяки тому, що цей зображальний засіб здатен відтворювати сутнісні, закономірні зв'язки й відношення між об'єктами зіставлення як результат когнітивного членування дійсності. Зіставлення ментальних образів на основі спільної ознаки за встановленими в системі мови правилами є вербалізацію суб'єктивного бачення світу конкретно мовною особистістю або колективом (Молчко, 2017: 134).

Образні порівняння, що функціонують у тексті роману «Ворошиловград», можна поділити на три тематичні групи: порівняння зі світом живих (з об'єктами реального довкілля), порівняння зі світом мертвих і порівняння зі світом минулого (світ пам'яті про історію своєї родини й країни). Припускаємо, що кожна група образних порівнянь вербалізує певний рівень у структурі наративної ідентичності головного героя роману.

Зіставний аналіз українського й англійського текстів роману «Ворошиловград» дає змогу проаналізувати й оцінити способи вербалізації ідентичності персонажу як перекладознавчу проблему. У цьому контексті ми розмежуємо поняття перекладацькі стратегії та перекладацькі процедури. Стратегію перекладу розуміємо «...як загальний ментальний план дій перекладача, спрямований на відтворення тексту оригіналу мовою перекладу», а процедуру перекладу – «...як дію перекладача, спрямовану на вирішення конкретної перекладацької проблеми». Перекладацькою

процедурою визначаємо «дію перекладача, спрямовану на вирішення конкретної перекладацької проблеми» (Мартинюк, Ахмедова, 2021: 75).

Для ідентифікації стратегій перекладу ми використовуємо підхід В. Демецької, яка розрізняє репродуктивні й адаптивні стратегії перекладу. Репродуктивна перекладацька стратегія є комплексом дій з відтворення інформативної функції та предметно-логічного змісту одиниці вихідної мови відповідними засобами мови перекладу. Ця стратегія містить такі перекладацькі процедури як буквальный переклад (калькування), лексико-семантичні трансформації (диференціація, генералізація, конкретизація, модуляція) та лексико-граматичні трансформації (цілісне перетворення, антонімічний переклад, транспозиція). Адаптивна стратегія перекладу є комплексом перекладацьких процедур і тактик з «...домінантною прагматичною настановою на мовні та культурні стереотипи реципієнта» (Демецька, 2010). До адаптивних перекладацьких стратегій належать експлікація, елімінація й ампліфікація. Експлікація як перекладацька стратегія – це пояснення «...значення лексичної одиниці вихідної мови за допомогою розгорнутих словосполучень, які розкривають суттєві ознаки явища, яке позначається цією лексичною одиницею», елімінація є дією з опущення одиниці оригіналу в перекладному тексті, а ампліфікація, на протипагу попередньому способу, є розширенням «...образного порівняння при перекладі додатковими лексичними елементами, відсутніми в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), що перекладається, та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу» (Луценко, 2021).

Найчисленнішу групу в романі «Ворошиловград» складають образні порівняння, що містять назви об'єктів і явищ реального світу, тобто порівняння зі світом живих. Такі порівняння використано головним героєм передусім для опису навколишнього середовища, на тлі якого розгортаються події. Незважаючи на значну кількість таких одиниць у тексті роману, дослідники погоджуються, що вони не обтяжують оповідання, а, навпаки, слугують своєрідним засобом «...увираження динамічних зорових та запахових асоціацій, особливо близьких і зрозумілих для мешканців сходу України» (Должикова, 2013: 133). Таким чином, можемо стверджувати, що такі образні порівняння є мовною реалізацією регіонального (територіального) складнику нарадивної ідентичності головного персонажу.

Образні порівняння з об'єктами реального світу майже не потребують складних перекладацьких рішень. Зазвичай для перекладу таких порівнянь застосовано репродуктивну стратегію, а саме калькування зі збереженням структури порівняльної конструкції, наприклад: «жуки бились об лобове скло, ніби краплі травневого дощу» (Жадан, 2010: 25) – «*bugs were smashing into the windshield like drops of May rain*» (Zhadan, 2016: 31); «небесна поверхня розколювалась, як порцеляна» (Жадан, 2010: 28) – «*the surface of the sky shattered like porcelain*» (Zhadan, 2016: 36); «ніч розпалювалась, мов свіжий асфальт» (Жадан, 2010: 108) – «*the night was heating up like fresh asphalt*» (Zhadan, 2016: 120); «наші тіні розповзались під вечірнім сонцем, як жирні плями на обгортому папері» (Жадан, 2010: 123) – «*our shadows were sprawling out in the evening sun, like grease stains on wrapping paper*» (Zhadan, 2016: 132).

Значна кількість образних порівнянь цієї групи перебуває в семантичному полі реалій, характерних для пейзажів Луганщини, що віддзеркалює регіональну (територіальну) ідентичність головного героя роману, як-от «повітря було чорним і кам'яним, як вугілля» (Жадан, 2010: 282) – «*the air was as black and stony as anthracite coal*» (Zhadan, 2016: 283); «протяги торкались плівки, й та легко шаруділа, мов кукурудзяне листя» (Жадан, 2010: 41) – «*a draft disturbed the curtains, and they started rustling like cornstalks*» (Zhadan, 2016: 55); «чув, як б'ється її серце – розмірено й заспокоєно, мов соняшник, повертаючись за сонцем, що провисає в дощових небесах» (Жадан, 2010: 185) – «*its beating was as steady as the turning of a sunflower following the day across the rainy sky*» (Zhadan, 2016: 189).

Серед способів перекладу образних порівнянь цієї групи є приклади застосування стратегії ампліфікації, наприклад: «сонце в'їдалося в долину, наче пляма жиру в полотно» (Жадан, 2010: 25) – «*the sun was eating away at the valley like a grease stain attacking a tablecloth*» (Zhadan, 2016: 40); «водії напали на Травмованого, як пси на сонного ведмедя» (Жадан, 2010: 80) – «*the drivers were charging at Injured like dogs going after a sleepy bear*» (Zhadan, 2016: 91); «листя шерхло, мов шкіра на морозі» (Жадан, 2010: 83) – «*leaves would turn rough like skin exposed to the cold*» (Zhadan, 2016: 96); «вона [заправка] звалилась на мене, мов родичі з вокзалу» (Жадан, 2010: 98) – «*it had just fallen into my lap like a surprise visit by relatives*» (Zhadan, 2016: 110); «голос його сів, мов акумулятор» (Жадан, 2010: 249) – «*his voice fizzled out then like a dying car battery*» (Zhadan,

2016: 252); «шпалери ... в багатьох місцях відвалювались і звисали, **мов траурні знамена**» (Жадан, 2010: 247) – «*the wallpaper was ... peeling off like in many places, like flags lowed to half-mast to mark some tragedy*» (Zhadan, 2016: 256).

У поодиноких випадках перекладач удався до заміни образу: «від музики фольксваген здригався, **мов консервна бляшанка, по якій били дерев'яною палицею**» (Жадан, 2010: 16) – «*the music made the Volkswagen tremble, like a glass jar someone was drumming on with a stick*» (Zhadan, 2016: 31); «краватки все ж познімали, і тепер вони звисали їм із кишень піджаків, **мов удавки**» (Жадан, 2010: 228) – «*they had taken off their ties, though I could see them hanging out of their jacket pockets like boa constrictors*» (Zhadan, 2016: 230).

Окрему групу становлять образні порівняння зі світом смерті й потойбіччя. Слово «смерть» використано в українському тексті роману 27 разів, зокрема й у порівняльних конструкціях, що з початку твору створює тривожну атмосферу очікування лиха, занепаду, порожнечі й кінця світу. Головний герой відчуває тривогу й розгубленість через невизначеність своєї долі та втрату соціальних і культурних зв'язків, перебуваючи в стані «переходу» від звичного життя до чогось невідомого. Серед причини такого сприйняття світу поколінням 90-х років Т. Гундорова називає транзитну культури України того часу, «...що переходить від радянського минулого до ринкового суспільства, від моноетнічної вкоріненості до транснаціональних міграцій і полікультурних спільнот» (Гундорова, 2013: 210). Разом із своєю країною головний герой роману С. Жадана мандрує в нове життя, переживаючи особисту кризу ідентичності. У такий спосіб, на нашу думку, через постійну присутність художніх порівнянь з явищами й об'єктами з семантичного поля «смерть», на нашу думку, вербалізується криза ідентичності головного героя.

Образні порівняння цієї групи відтворено різними способами, наприклад, адаптивні стратегії застосовано в перекладі таких порівнянь: «важко переводили подих, висолопивши язики, **мов покійники, і нагадуючи здалеку трамвайні компостери**» (Жадан, 2010: 81) – «*their tongues lolled like the tongues of corpses, or tickets poking out of trolley machines*» (Zhadan, 2016: 91); «шкіра синьо відсвічувала, **мов у потопельників**» (Жадан, 2010: 116) – «*making my friends' eyes light up hungrily and giving their skin the blue tint of drowned corpses*» (Zhadan, 2016: 127); «Паша пильно дивився на Ніколаїча, не відводячи від нього своїх чорних, **мов смерть, очей**» (Жадан,

2010: 389) – «*Pasha then went back to starting at Nikolaich intently, refusing to lower his eyes, black as death in that light*» (Zhadan, 2016: 396).

Образні порівняння зі світом минулого, світом пам'яті про історію своєї родини й країни, складають нечисленну за кількістю, але важливу за своїм значенням для розуміння головного героя, групу. Спогади головного героя про радянське минуле своєї країни подані в формі образних порівнянь-асоціацій з реаліями радянського життя. Образні порівняння з об'єктами й явищами радянського минулого, на нашу думку, вербалізують лінгвокультурну ідентичність головного героя. З точки зору перекладу такі порівняння викликають певні труднощі, адже містять специфічні за змістом одиниці. Наприклад, описуючи своє помешкання, головний герой порівнює себе з перекупником: «я тримав удома різний мотлох, **мов перекупник**» (Жадан, 2010: 3). Український читач розуміє, що Герман натякає на типовий для 90-х років минулого сторіччя спосіб заробляння грошей – перепродаж товарів на ринку. В англійському тексті роману головний герой керує крамницею, де продаються використані речі й одяг, часто з метою благодійності: «*I'd filled my place up with so much junk, you'd think I was running a thrift shop*» (Жадан, 2010: 4). Отже, спостерігаємо часткову зміну образу через неможливість втілити обидва денотативне й конотативне значення поняття «перекупник» засобом одного відповідника. В іншому випадку, коли перед футбольним матчем Герман отримав від свого партнера по команді футболку, вона була вогка, «**ніби залізничні простирадла**» (Жадан, 2010: 114). Перекладач мав вирішити складне завдання з пояснення сутності події отримання саме вогкої постільної білизни в поїзді, типової для радянських пасажирських поїздів і, напевно, невідомого англомовному читачеві. В англійському тексті роману отримуємо таке речення: «*Zhora the Sucker tossed me a jersey, as damp the blankets they give you on crumby sleeper train*» (Zhadan, 2016: 124). Прагнучи адекватності у відтворенні образу, створеного порівнянням, перекладач зосередив увагу на якості потягу та вдався до смислового розвитку, аби додати значенню всій конструкції негативного забарвлення. Слово «піонери» як реалія радянських часів використано в реченні: «*ми лежали на розбитій канані, обіймались сторожко, як піонери*» (Жадан, 2010: 186). Перекладач застосував смисловий розвиток, додавши прикметник – «*embracing sheepishly, like young pioneers*» (Zhadan, 2016: 189), не досягши адекватності в перекладі через складність поняття для перекладу.

Окрему групу серед образних порівнянь зі світом минулого складають асоціації зі війною, учасниками бойових дій, зброєю тощо. Асоціації аспектів мирного життя з воєнними реаліями можна пояснити певною «мілітарною свідомістю» радянського суспільства. Деякі порівняння містять асоціації з подіями Великої Вітчизняної війни, культ перемоги в якій активно вкарбовувався у свідомість радянських людей з дитинства. На думку дослідників, «повоєнний Радянський Союз конституювався в перемозі над нацистською Німеччиною, тому офіційна картина світу базувалась на тріумфально-героїчному наративі «Великої вітчизняної війни», розробленому за брежнєвської доби...», що мало не меті не тільки витіснити зі суспільної свідомості травматичні спогади про саму війну та подальші репресії, але й консолідувати колективну ідентичність і формувати наднаціональне суспільство радянських людей (Журженко та ін., 2018). Звідси в головному герої роману в цілком мирному контексті виникають асоціації з партизанськими пересуваннями лісом, із танками німецько-фашистських загарбників, з братськими могилами, загонами карателів, штрафбатівцями. Такі порівняння становлять певні труднощі для перекладачів, оскільки асоціативне поле, що виникає в людини з колишнього СРСР при згадуванні партизанів, німецьких танків, братських могил і батальйонів карателів, не потребує зайвих лексичних засобів для вербалізації, а в людей з іншим лінгвокультурним досвідом подібні «воєнні» порівняння не спроможні викликати схожий емоційний відгук через відсутність відповідного досвіду.

Основним способом перекладу образних порівнянь цієї групи є калькування: «*тож до свіжовикопаної могили пробирались між дерев, як партизани*» (Жадан, 2010: 209) – «*we had to creep like partisans, between the trunks and headstones to the freshly dug plot*» (Zhadan, 2016: 211); «*непестуючи святкові сукні своєї мами, як прапори розбитого ворога*» (Жадан, 2010: 292) – «*stepping over her mom's fancy dresses like the banners of a defeated adversary*» (Zhadan, 2016: 293); «*жовтень був сухий, ніби порох*» (Жадан, 2010: 36) – «*the October air was dry, like gunpowder*»; «*його саксофон вибухав, ніби хімічна зброя, винищуючи ворожі війська*» (Жадан, 2010: 19) – «*Parker's alto ripped through the air, exploding like a chemical weapon wiping out an enemy camp*» (Zhadan, 2016: 23).

Відтворюючи образне порівняння неба з картою військових дій, перекладач використав еквівалентний засіб, але додав метафоричності усій порівняльній конструкції, застосувавши вираз «*a*

theater of war»: «*низькі небеса, розгорнуті, мов карти військових дій*» (Жадан, 2010: 267) – «*low-hanging skies spread out like a map of a theater of war*» (Zhadan, 2016: 271).

Крім калькування, для перекладу образних порівнянь цієї групи перекладач використовує стратегію експлікації для пояснення значень окремих лексичних одиниць, що містять культурно специфічну інформацію, як у такому випадку: «*там стояли ще троє, так само мовчки, так само зосереджено вивчаючи нас, наче прізвища на братських могилах*» (Жадан, 2010: 269) – «*three other men, also quiet, also examining us intently – as though trying to read the tiny names etched into the stone marking a mass grave for fallen soldiers*» (Zhadan, 2016: 173). Англійський відповідник «*a mass grave*», вочевидь, видався перекладачу недостатньо еквівалентним, тому він додав свої пояснення, збільшивши кількість компонентів порівняльного звороту ще й за рахунок слів «*tiny*» та «*etched into the stone marking*». У наступному випадку перекладач застосував одночасно стратегію експлікації, використавши розгорнуте словосполучення «*an old Soviet penal battalion*» замість одного поняття «*штрафбатівці*», та елімінації, вилучивши з перекладної конструкції назву знаряддя праці: «*з вигляду – якісь штрафбатівці з лопатами*» (Жадан, 2010: 386) – «*they looked like an old Soviet penal battalion*» (Zhadan, 2016: 384). Скорочення перекладної порівняльної конструкції спостерігаємо в англійському варіанті «*like a buried German tank*» (Zhadan, 2016: 192) замість українського опису бика, який був намальований, «*ніби вкопаний німецький танк на позиції*» (Жадан, 2010: 188). Вважаємо, що обсяг конотативного змісту англійського словосполучення «*German tank*» не є еквівалентним українському відповіднику «німецький танк», адже йдеться не про країну, де танк виготовлено, а про танк німецько-фашистських загарбників часів Другої світової війни. Крім того, танк в англійському тексті «*buried*», тобто його не видно, що повністю змінює образ українського порівняльного звороту.

Цікаво відзначити, що в «мілітарній свідомості» головного героя, крім асоціацій з Другою світовою війною, присутні образи війни СРСР в Афганістані, що відтворено в такому реченні: «*проте газ ховався від них, наче загін моджахе-дів*» (Жадан, 2010: 118) – «*but gas eluded them like a legion of mujahedeen*» (Zhadan, 2016: 127).

Образні порівняння зі світом історії та спогадів містять асоціації зі значним культурним шаром у свідомості головного героя, отже вважаємо їх вербалізацією його лінгвокультурної ідентичності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження маємо змогу стверджувати, що образне порівняння є не тільки стилеутворювальною одиницею, але й засобом вербалізації ідентичності персонажу художнього твору. Завдяки асоціативним зв'язкам з різними явищами й об'єктами як реального, так і уявного світу, головний герой роману С. Жадана «Ворошиловград» виявляє свою складну нарративну ідентичність і кризу самоіденти-

фікації. Проаналізовані приклади перекладу образних порівнянь англійською мовою демонструють застосування різних перекладацьких стратегій і процедур, спрямованих на адекватне відтворення ідентичності головного героя засобами іншої лінгвокультури. Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів заявленої проблеми й уможливило подальші наукові розвідки з аналізу змісту й стилю творів С. Жадана у полідисциплінарному вимірі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисюк І. Регіональна і групова ідентичність кризь призму поетики спорту у творчості С. Жадана. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Культурологія. 2016. Вип. 17. С. 341–344.
2. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. Київ: Грані–Т, 2013. 546 с.
3. Демецька В. В. Репродуктивний переклад vs адаптивний переклад. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Мовознавство. 2010. Т. 18. Вип. 16. С. 97–103.
4. Должикова Т. І. Своєрідність художнього мовомислення Сергія Жадана. *Лінгвістика*. 2013. № 2. С. 131–136.
5. Землянська А. В., Стрілець О. В. Трагічний образ української молоді у романі С. Жадана «Ворошиловград». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2014. Вип. 45. С. 114–116.
6. Зливков В. Л., Котух О. В. Ідентичність особистості: інтеграція психологічних знань. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки. 2020. Вип. 1. С. 21–26.
7. Жадан С. *Ворошиловград*. Харків: Фоліо, 2010. 442 с.
8. Журженко Т., Льюїс С., Федор Дж. Війна і пам'ять в Росії, Україні та Білорусі. *Україна модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*. URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory-wars>
9. Луценко Р. І. Адаптивні стратегії відтворення образних порівнянь (на матеріалі перекладних версій англійськомовної поезії). *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 9. С. 129–135.
10. Мартинюк А. П., Ахмедова Е. Д. Когнітивний перекладацький аналіз художніх порівнянь. *Cognition, communication, discourse. Series: «Philology»*. 2021. № 23. С. 72–86.
11. Молчко О. Художнє порівняння як перекладознавчий феномен: (на матеріалі української та англійської мов). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2017. № 5. С. 129–134.
12. Радевич-Винницький Я. Ідентичність та її мовний компонент у неодномовному суспільстві: українські реалії. *Мова і суспільство*. 2011. Вип. 2. С. 101–113.
13. Ровенчак О., Володько В. Проблеми трансформації ідентичностей у контексті міжнародної міграції. *Studia Methodologica*. 2009. Вип. 26. С. 31–45.
14. McAdams D., McLean K. Narrative Identity. *Current Directions in Psychological Science*. 2013. № 22. P. 233–238. URL: https://www.researchgate.net/publication/269603657_Narrative_Identity
15. Zhadan S. *Voroshilovgrad*. Translated from the Ukrainian by I. S. Wheeler and R. Costigan-Humes. Dallas, Texas: Deep Vellum Publishing, 2016. 456 p.

REFERENCES

1. Borysiuk I. Regionalna i hrupova identychnist kriz pryzmu poetyky sportu u tvorchosti S. Zhadana [Regional and group identity through the prism of sports poetics in the work of S. Zhadan]. *Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*. Series: Culture Studies. 2016. Issue 17. P. 341–344.
2. Hundorova T. *Tranzytyn kultura. Symptomy postkolonialnoi travmy: staty ta esei* [Transit culture. Symptoms of Post-colonial Trauma: Papers and Essays]. – Kyiv: Hranı–T, 2013. 546 p.
3. Demetska V. V. *Reproduktyvnyi pereklad vs adaptyvnyi pereklad* [Reproductive translation vs adaptive translation]. *Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Linguistics*. 2010. Vol. 18. Issue 16. P. 97–103 [in Ukrainian].
4. Dolzhykova T. I. *Svoieridnist khudozhnoho movomyslennia Serhiia Zhadana* [The peculiarity of Serhiy Zhadan's thinking in fiction language]. *Linguistics*. 2013. Issue 2. P. 131–136 [in Ukrainian].
5. Zemlianska A. V., Strilets O. V. *Trahichnyi obraz ukrainsoi molodi u romani S. Zhadana «Voroshilovhrad»* [The tragic image of Ukrainian youth in S. Zhadan's novel «Voroshilovgrad»]. *Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*. Series: Philological. 2014. Issue 45. P. 114–116 [in Ukrainian].
6. Zlyvko V. L., Kotukh O. V. *Identychnist osobystosti: intehtatsiia psykholohichnykh znan* [Personality identity: integration of psychological knowledge]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological sciences*. 2020. Issue 1. P. 21–26 [in Ukrainian].
7. Zhadan S. *Voroshilovhrad*. Kharkiv: Folio, 2010. 442 p. [in Ukrainian].
8. Zhurzhenko T., Liuis S., Fedor Dzh. *Viina i pamiat v Rosii, Ukraini ta Bilorusi* [War and memory in Russia, Ukraine and Belarus]. *Ukraina moderna. International intellectual journal*. URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory-wars> [in Ukrainian].
9. Lutsenko R. I. *Adaptivni stratehii vidtvorennia obraznykh porivnian (na materialii perekladnykh versii anhliskomovnoi poezii)* [Adaptive strategies for reproducing similes (a case study of translations of English poetry)]. *Lviv Philological Magazine*. 2021. № 9. P. 129–135 [in Ukrainian].

10. Martyniuk A. P., Akhmedova E. D. Kohnityvnyi perekladatskyi analiz khudozhnikh porivnian [Cognitive translational analysis of similes]. *Cognition, communication, discourse. Series : «Philology»*. 2021. № 23. P. 72–86 [in Ukrainian].

11. Molchko O. Khudozhnie porivniannia yak perekladoznavchyi fenomen : (na materialy ukrainskoi ta anhliiskoi mov) [Simile as a phenomenon of translation studies: (a case study of the Ukrainian and English languages)]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2017. № 5. P. 129–134. Radevych-Vynnytskyi Ya. Radevych-Vynnytskyi Ya. Identychnist ta yii movnyi komponent u neodnomovnomu suspilstvi: ukrainski realii. *Mova i suspilstvo*. 2011. Issue 2. P. 101–113 [in Ukrainian].

12. Radevych-Vynnytskyi Ya. Identychnist ta yii movnyi komponent u neodnomovnomu suspilstvi: ukrainski realii [Identity and its linguistic component in a multilingual society: Ukrainian realities]. *Language and society*. 2011. Issue 2. P. 101–113 [in Ukrainian].

13. Rovenchak O., Volodko V. Problemy transformatsii identychnosti u konteksti mizhnarodnoi mihratsii [Problems of identity transformation in the context of international migration]. *Studia Methodologica*. 2009. Issue 26. P. 31–45 [in Ukrainian].

14. McAdams D., McLean K. Narrative Identity. *Current Directions in Psychological Science*. 2013. № 22. P. 233–238. URL: https://www.researchgate.net/publication/269603657_Narrative_Identity

15. Zhadan S. Voroshilovgrad. Translated from Ukrainian by I. S. Wheeler and R. Costigan-Humes. Dallas, Texas : Deep Vellum Publishing, 2016. 456 p.